

Analýza faktorov ovplyvňujúcich verný a pravdivý obraz v účtovníctve

Martina Podmanická¹

Abstrakt

Najvyšším cieľom účtovníctva v trhovej ekonomike je poskytnúť verný a pravdivý obraz o ekonomickej realite podniku. Verný a pravdivý obraz je výsledkom správneho uplatňovania všeobecne uznávaných účtovných zásad a stanovených účtovných postupov, ktoré je neoddeliteľne spojené s aplikáciou etických princípov v činnosti účtovníkov i zostavovateľov účtovných závierok. Aplikáciou všeobecne uznávaných účtovných zásad v bilančnej politike účtovnej jednotky je možné dosiahnuť tak verný a pravdivý obraz o ekonomickej realite účtovnej jednotky ako je ich vhodnou aplikáciou možné zastierať a prikrášľovať nepriaznivú situáciu, resp. zámerne zhoršovať situáciu účtovnej jednotky. Príspevok na základe legislatívneho vymedzenia zásady verného a pravdivého obrazu identifikuje a analyzuje faktory pôsobiace na dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu v priebehu účtovania počas bežného účtovného obdobia i pri zostavovaní účtovnej závierky a na základe realizovanej analýzy legislatívnych požiadaviek ozrejmuje mieru zodpovednosti jednotlivých subjektov zainteresovaných na dosiahnutí a preskúmaní verného a pravdivého obrazu.

Kľúčové slová

verný a pravdivý obraz, účtovná závierka, účtovník, audítor, účtovné predpisy, zodpovednosť, etika

Abstract

The highest objective of accounting in a market economy is to give a true and fair view of the business's economic reality. The true and fair view is the result of the correct application of generally accepted accounting principles and established accounting procedures, which is inextricably linked to the application of ethical principles in activities of accountant experts. By applying generally accepted accounting principles in the accounting policy of the accounting entity, it is possible to achieve true and fair view of the accounting entity's economic reality or it is possible to obscure and embellish the entity's unfavourable situation or intentionally aggravate the entity's situation by a suitable application of accounting principles. Based on the legislative definition of the true and fair view principle, the article identifies and analyses the factors acting to achieve and examine the true and fair view both during the accounting period and in the preparation of financial statements. The article also clarifies the responsibility of the subjects involved in achieving and examining the true and fair view.

Key words

true and fair view, financial statements, accountant, auditor, accounting regulations, responsibility, ethics

JEL classification

M40, M41

1 Úvod

Zásada verného a pravdivého obrazu je považovaná za najvyššiu zásadu, sú jej podriadené všetky ostatné účtovné zásady, nadobúda tak význam nadradeného kritéria a to

¹ Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta hospodárskej informatiky, Katedra účtovníctva a audítorstva, Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, e-mail: martina.podmanicka@euba.sk

z toho dôvodu, že má pre rozhodovanie súčasných i potenciálnych vlastníkov, investorov, veriteľov i ostatných používateľov prvoradá význam. Zásada verného a pravdivého obrazu je rešpektovaná všetkými formami medzinárodnej harmonizácie (účtovnou smernicou EÚ, IFRS, US GAAP) i právnymi úpravami účtovníctva jednotlivých krajín. Účtovná smernica EÚ (a teda aj účtovné predpisy všetkých členských štátov EÚ), IFRS i US GAAP predstavujú taký rámec finančného výkazníctva, podľa ktorého má účtovná závierka poskytovať verný a pravdivý obraz, resp. niekedy sa používa pojem verné zobrazenie, pričom, ak je to potrebné na dosiahnutie verného a pravdivého obrazu, účtovná jednotka musí v účtovnej závierke uviesť dodatočné informácie napriek tomu, že ich príslušný rámec finančného výkazníctva nevyžaduje a musí mať možnosť nepoužiť niektoré ustanovenia daného rámca finančného výkazníctva, ak sú s požiadavkou poskytnúť verný a pravdivý obraz nezlučiteľné (Farkaš, 2020).

Význam zásady verného a pravdivého obrazu vyplýva z informačnej funkcie účtovníctva, keď účtovníctvo, no najmä jeho výsledný produkt – účtovnú závierku, chápeme ako nástroj efektívneho podávania a sprostredkovania informácií zistených o účtovnej jednotke príslušným používateľom, ktorí na základe týchto informácií vykonávajú rozhodnutia vo vzťahu k tejto účtovnej jednotke. Je preto dôležité, aby účtovná závierka poskytovala svojim používateľom užitočné, neskreslené a neutrálne informácie.

Zásada verného a pravdivého obrazu sa spravidla interpretuje tak, že účtovná závierka musí byť zostavená v súlade s platnými právnymi predpismi z oblasti účtovníctva, resp. účtovnými štandardami. Takéto poňatie zásady verného a pravdivého obrazu je spojené s predstavou univerzálneho, jednotného a informačne neutrálneho obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom zobrazenia v účtovníctve, a ktoré zároveň evokuje predstavu, že účtovníctvo musí o účtovnej jednotke poskytovať „iba jediný správny obraz“. Táto predstava je však nesprávna a zavádzajúca. Účtovníctvo totiž zachytáva javy, ktoré sa uskutočňujú vo veľmi dynamicky sa rozvíjajúcom trhovom prostredí, a preto z hľadiska informačnej funkcie účtovníctva je nutné pravdivé a verné zobrazenie skutočností posudzovať z hľadiska relevantnosti účtovných informácií k potrebám ich používateľov. Interpretácia mnohých javov je často nejednoznačná, pracuje sa s odhadovanými veličinami, všeobecne uznávané účtovné zásady pripúšťajú alternatívy vo viacerých oblastiach. Účtovná legislatíva i účtovné štandardy ponúkajú množstvo prípustných riešení, ktoré vnášajú do týchto oblastí značnú dávku subjektivismu, a to aj vtedy, keď sa účtovná závierka zostavuje v snahe poskytnúť verný obraz. V dôsledku toho môže účtovná jednotka vyčíslit' a vykázat' svoj výsledok hospodárenia v rámci prípustných pravidiel v značne širokom intervale, o čom svedčia aj mnohé výskumné štúdie, pričom každá z vyčíslených hodnôt je správna, pokiaľ patrí do daného intervalu. Cieľom verného a pravdivého obrazu nie absolútna zhoda s realitou, nakoľko účtovníctvo iba realitu modeluje, ale snaha používateľov informovať tak, aby si mohli vytvoriť názor, ktorý je v súlade s reálne existujúcou finančnou situáciou a výkonnosťou účtovnej jednotky (Kovanicová, 2005).

Objektom skúmania v predkladanom príspevku je zásada verného a pravdivého zobrazenia skutočnosti, považovaná za základnú zásadu podvojného účtovníctva, ktorou sa zabezpečuje cieľ účtovníctva v trhovej ekonomike, a to podávať prostriedkami jemu vlastnými verný a pravdivý obraz o finančnej a výnosovej situácii podniku. Plnenie tohto cieľa účtovníctva predpokladá zobraziť stav a zmeny stavu základných činiteľov, pomocou ktorých posudzujeme finančnú a výnosovú situáciu podniku, pretože práve ony tvoria predmet účtovníctva (Soukupová, Šlosárová, Baštincová, 2004).

Cieľom príspevku je na základe legislatívneho vymedzenia zásady verného a pravdivého obrazu identifikovať a analyzovať faktory pôsobiace na dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu v priebehu účtovania počas bežného účtovného obdobia i pri zostavovaní účtovnej závierky a na základe realizovanej analýzy legislatívnych požiadaviek ozrejmiť mieru zodpovednosti jednotlivých subjektov zainteresovaných na dosiahnutí a preskúmaní verného a pravdivého obrazu.

Príspevok prezentuje a analyzuje uvedenú problematiku tak, ako je riešená v platnej právnej úprave v súčasnosti, predovšetkým v súlade so zákonom č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „Obchodný zákonník“), zákonom č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o účtovníctve“) a opatrením Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 23054/2002-92 zo 16. decembra 2002, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva, v znení neskorších predpisov (ďalej len „postupy účtovania pre podvojnú účtovníctvo“). Pri písaní príspevku sme preto analyzovali najmä ustanovenia daných právnych predpisov, okrem nich nám inšpiráciou boli i knižné publikácie od Farkaša (2020) a Kovanicovej (2005), ako aj články publikované v odborných časopisoch a príspevky publikované v zborníkoch z vedeckých konferencií.

2 Aplikácia zásady verného a pravdivého obrazu podľa slovenskej účtovnej legislatívy

Právne úpravy účtovníctva jednotlivých krajín i jednotlivé formy medzinárodnej harmonizácie majú svoje vlastné ustanovenia o vernom a pravdivom obraze. V Slovenskej republike účtovné jednotky zostavujú svoje individuálne účtovné závierky v súlade so zákonom o účtovníctve a príslušným opatrením pre zostavenie účtovnej závierky určeným pre konkrétnu veľkostnú skupinu a počnúc rokom 2006 vybrané účtovné jednotky zostavujú svoje individuálne účtovné závierky podľa IFRS v znení prijatom EÚ. Od roku 2005 sa konsolidované účtovné závierky všetkých účtovných jednotiek zostavujú podľa IFRS v znení prijatom EÚ s výnimkou konsolidovaných účtovných závierok účtovných jednotiek verejnej správy.

Podľa zákona o účtovníctve je účtovná jednotka povinná účtovať tak, aby účtovná závierka poskytovala verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej jednotky. Podľa zákona o účtovníctve je zobrazenie v účtovnej závierke verné, ak obsah položiek účtovnej závierky zodpovedá skutočnosti a je v súlade s ustanovenými účtovnými zásadami a účtovnými metódami. A zobrazenie v účtovnej závierke je pravdivé, ak sú pri ňom použité účtovné zásady a účtovné metódy, ktoré vedú k dosiahnutiu verného zobrazenia skutočností v účtovnej závierke. Z dikcie zákona je zrejmé, že nástrojom na aplikáciu tejto základnej všeobecne uznávanej účtovnej zásady sú práve v platnej právnej účtovnej legislatíve ustanovené účtovné zásady a účtovné metódy. Ak teda účtovná jednotka dodrží účtovné zásady a účtovné metódy, ktoré ustanovila právna úprava, obraz poskytnutý účtovníctvom je verný. Ak ich nedodrží, v zmysle zákona o účtovníctve, hrozí účtovnej jednotke pokuta. Na tomto mieste je potrebné uviesť, že napr. ustanovenia o vernom a pravdivom obraze sa nevzťahujú na účtovné jednotky, ktoré zostavujú svoju individuálnu či konsolidovanú účtovnú závierku podľa IFRS v znení prijatom EÚ, pretože IFRS v znení prijatom EÚ majú svoje vlastné ustanovenia o pravdivom a vernom obraze, nakoľko IFRS v znení prijatom EÚ nie sú o vedení účtovníctva, ale o zostavení účtovnej závierky (Farkaš, 2020).

Pre zabezpečenie verného a pravdivého obrazu je dôležité i jeho preskúmanie, a to zvlášť pred zostavením účtovnej závierky a zvlášť po zostavení účtovnej závierky. Zásadný význam pre preskúmanie verného a pravdivého obrazu pred samotným zostavením a zverejnením účtovnej závierky, má nepochybne prepracovaný vlastný vnútorný kontrolný systém účtovníctva účtovnej jednotky. Kontrolnú činnosť v tejto fáze preskúmania verného a pravdivého obrazu vykonávajú samotní zamestnanci účtovnej jednotky vrátane interných audítorov či členovia dozornej rady, ktorým táto povinnosť prislúcha v zmysle Obchodného zákonníka. V prípade preskúmania verného a pravdivého obrazu po zostavení účtovnej závierky, sa predmetom preskúmania stáva primárne účtovná závierka, to však neznamená, že podkladom na vyhodnotenie toho, či účtovná závierka skutočne poskytuje verný a pravdivý

obraz, nebudú aj jednotlivé účtovné záznamy relevantné k skúmanej oblasti. Kontrolnými orgánmi v tejto fáze preskúmania verného a pravdivého obrazu môžu byť najmä externí audítori, daňový úrad a rovnako dozorná rada, ktorá v zmysle Obchodného zákonníka preskúmava účtovnú závierku spolu s návrhom na rozdelenie zisku alebo usporiadanie straty. Overenie existencie a funkcionality vnútorného kontrolného systému je jedným zo základných východísk pre výkon vnútorného i štatutárneho auditu. V účtovných jednotkách, ktoré majú povinnosť mať účtovnú závierku overenú audítorom, je prítomnosť vnútorného kontrolného systému preto nevyhnutnosťou. Výrazne nepriaznivejšia situácia vo vzťahu k existencii funkčného vypracovaného vnútorného kontrolného systému je v tých účtovných jednotkách, ktoré nemajú povinnosť overovania účtovnej závierky audítorom. Účtovníctvo disponuje množstvom jemu vlastných kontrolných prvkov či nástrojov, ktoré umožňujú tak preventívnu, ako aj následnú ekonomickú kontrolu rôznych hospodárskych javov, pričom významný vplyv na kontrolu má existencia výpočtovej techniky a výber účtovného softvéru. V tomto ohľade je pre účtovníctvo typická kontrola formálnej a vecnej správnosti účtovníctva, napr. kontrola formálnej a vecnej správnosti účtovných dokladov, preskúmanie prípustnosti účtovných prípadov obsiahnutých v účtovných dokladoch, zaúčtovanie všetkých účtovných prípadov, vykonanie inventarizácie, kontrola súladu analytickej a syntetickej evidencie, pričom predmet kontroly vecnej správnosti účtovníctva je natoľko široký, že vymedziť ho vyčerpávajúco je mimoriadne náročné. Účtovníctvo plní svoju úlohu i pri kontrole zásobovacích, výrobných i odbytových procesov účtovnej jednotky, nakoľko poskytuje informácie pre také účely, akými sú napr. kontrola hospodárnosti a efektívnosti, kontrola dodržiavania finančnej disciplíny (tvorba a rozdelenie zisku, limit cestovných výdavkov, výdavky na reprezentáciu atď.), či kontrola nakladania s majetkom.

Významný vplyv na preukázateľnosť účtovníctva a prenesene i na dosiahnutie verného a pravdivého obrazu má tiež úroveň automatizácie a digitalizácie účtovnej jednotky. Platí, že väčšie účtovné jednotky využívajú automatizáciu v komplexnom rozsahu, zatiaľ čo menšie účtovné jednotky využívajú iba istú mieru automatizácie, nakoľko pri rozhodovaní o tom, ktoré procesy automatizovať, berú do úvahy pomer medzi nákladmi na automatizáciu a benefitmi, ktoré automatizácia ich spoločnosti prináša. Podľa Blahušiakovej (2022) využívanie technológií v podnikových procesoch vedie k menšej chybovosti, vyššej efektívnosti, úspore nákladov, k zrýchleniu pravidelne sa opakujúcich činností, k znižovaniu pracovnej záťaže zamestnancov, zvyšovaniu produktivity, konkurencieschopnosti účtovných jednotiek a pod.. Na druhej strane si automatizácia podnikových procesov vyžaduje vynaloženie dodatočných nákladov súvisiacich s obstaraním potrebných technológií, licencií, autorizovaných prístupov, ako aj poplatkov súvisiacich so správou firemných dát tretími stranami, či ochranou pred kybernetickými útokmi. V tejto súvislosti do popredia vystupujú i problémy súvisiace s výpadkami energie, či internetu, ktorých dôsledkom je nedostupnosť firemných dát. Aktuálne zákon o účtovníctve od 1. 1. 2022 ponúka úplne nové možnosti ako pracovať s účtovníctvom vo vzťahu k vnútorným procesom v účtovnej jednotke, ale aj vo vzťahu k Finančnej správe SR i daňovým úradom. Účtovníctvo môže byť totiž bezpapierové. Fyzické dokumenty sa od nového roka nemusia archivovať, účtovným jednotkám odpadá starosť, aby sa nezničili, nepoškodili či nestratili. Digitalizáciou účtovníctva sa odstráni aj častý problém s dohľadávaním dokumentov. Výhodou elektronizácie je aj efektívna kontrola duplicit. V kontexte s digitalizáciou účtovníctva je často diskutovanou aj otázka bezpečnosti účtovných dokumentov, preto prioritou výrobcov softvérov je, aby dáta účtovných jednotiek boli v maximálnom bezpečí. Všetky dokumenty sú nahrané v centrálnom systéme, kde schvaľovanie prebehne automatizovane na základe stanovených pravidiel. Je dôležité zabezpečiť, aby k účtovným záznamom nemal prístup ktokoľvek v účtovnej jednotke. Nastavením práv je potrebné zabezpečiť, že účtovné záznamy uvidia len povolané osoby. Vo vzťahu k vernému a pravdivému obrazu je kľúčové dosiahnuť zaznamenanie všetkých akcií,

ktoré sa na danom účtovnom zázname udiali, od vloženia, otvorenia, schvaľovania až po archiváciu. Od okamihu vyhotovenia účtovného záznamu, v priebehu jeho možnej transformácie, prijatia, odoslania, sprístupnenia až do konca lehoty ustanovenej na uchovávanie účtovného záznamu je účtovná jednotka povinná zabezpečiť také požiadavky na účtovný záznam ako vierohodnosť jeho pôvodu, neporušenosť obsahu a čitateľnosť účtovného záznamu.

Okrem účtovnej závierky je významným článkom v systéme zabezpečenia verného a pravdivého obrazu o finančnej situácii a výkonnosti účtovnej jednotky, ako aj sprostredkovania tohto obrazu používateľom výročná správa. Výročná správa vytvára priestor pre poskytnutie dodatočných zverejňovaných informácií a v zmysle zákona o účtovníctve obsahuje napr. informácie o vývoji účtovnej jednotky, o stave, v ktorom sa nachádza, o významných rizikách a neistotách, ktorým účtovná jednotka čelí, a ktorých znalosť je spolu so znalosťou o prístupe k riadeniu účtovnej jednotky pre používateľa účtovných informácií podmienkou správneho úsudku o očakávanej finančnej situácii a výkonnosti účtovnej jednotky, ďalej obsahuje dôležité finančné a nefinančné ukazovatele nevyhnutné na pochopenie minulého a očakávaného vývoja účtovnej jednotky. Závažnosť tohto dokumentu je taxatívne zdôraznená i v zákone o účtovníctve, podľa ktorého sa zásada verného a pravdivého obrazu vzťahuje aj na výročnú správu. Súlad výročnej správy s účtovnou závierkou musí byť overený audítorom.

3 Legislatívne požiadavky ovplyvňujúce verný a pravdivý obraz v účtovníctve

Kľúčovým faktorom, ktorý má bezprostredný vplyv na to, ako bude realita o účtovnej jednotke zobrazená v účtovníctve a prezentovaná v účtovnej závierke, sú účtovné predpisy platné v tej ktorej krajine. Zákon o účtovníctve zásadu verného a pravdivého obrazu vzťahuje tak na účtovnú závierku, ako aj na účtovníctvo. Požiadavky na vedenie účtovníctva sú formulované ako povinnosť viesť účtovníctvo správne, úplne, preukázateľne, zrozumiteľne a spôsobom zaručujúcim trvalosť účtovných záznamov. Tieto požiadavky súvisia s takými metodickými prostriedkami účtovníctva ako sú dokladovosť, účet a účtovný zápis, inventarizácia, účtovná závierka a archivácia účtovnej dokumentácie. Na dosiahnutie správneho aplikovania metodických prostriedkov je ich používanie rozpracované v právnej úprave účtovníctva. Na druhej strane tieto požiadavky nijako nesúvisia s vecným obsahom účtovných informácií. Na konkrétnu, vecnú oblasť postupov účtovania a zostavovania účtovnej závierky sa zameriavajú všeobecne uznávané účtovné zásady. Tie určujú pravidlá pre identifikáciu, oceňovanie a vykazovanie základných zložiek účtovnej závierky. Každá krajina má svoje vlastné účtovné predpisy obsahujúce pravidlá pre identifikáciu, oceňovanie a vykazovanie základných zložiek výkazov účtovnej závierky. Zložky výkazov účtovnej závierky sú v účtovných predpisoch jednotlivých krajín rôzne definované, jednotlivé položky majetku a záväzkov sú rôzne oceňované i rôzne vykazované. Preto, ak by tá istá účtovná jednotka s rovnakými transakciami v priebehu účtovného obdobia zostavovala účtovnú závierku podľa rôznych účtovných predpisov, zobrazenie majetku, záväzkov, vlastného imania, nákladov či výnosov by sa líšilo v závislosti od použitých účtovných predpisov.

Pri vedení účtovníctva a zostavovaní účtovnej závierky je potrebné dodržiavať všeobecne uznávané účtovné zásady, ktoré sa zameriavajú na vecnú oblasť postupov účtovania a zostavovania účtovnej závierky. V tejto súvislosti pre vedenie účtovníctva i zostavenie účtovnej závierky kľúčovými zásadami sú predpoklad nepretržitého pokračovania v činnosti a akruálny princíp.

Viesť účtovníctvo a zostavovať účtovnú závierku má zmysel len v prípade, ak predpokladáme nepretržitú dobu trvania účtovnej jednotky. Dôsledky tohto predpokladu sú spojené najmä s neistotou a rizikom, ktoré so sebou budúcnosť nevyhnutne prináša. Neistota, riziko a tiež snaha o budúcu prosperitu majú viesť účtovnú jednotku k opatrnému vykazovaniu majetku, záväzkov i výsledku hospodárenia, na čo slúžia predovšetkým pravidlá pre

oceňovanie a vykazovanie majetku a záväzkov. Uplatnenie predpokladu nepretržitého pokračovania ovplyvní rozsah i obsah položiek vykazovaných v účtovnej závierke. V prípade, že účtovná jednotka nebude naďalej pokračovať v svojej činnosti nemá zmysel vytvárať rezervy na budúce výdavky, znižovať výsledok hospodárenia o straty očakávané v budúcnosti, časovo rozlišovať výnosy a náklady. Ďalším dôsledkom prijatia predpokladu nepretržitosti v činnosti a teda perspektívy pokračovať v činnosti účtovnej jednotky je skutočnosť, že používateľov informácií z účtovnej závierky zaujíma nielen aktuálna finančná situácia a výkonnosť účtovnej jednotky, ale aj jej schopnosť získať zo súčasného majetkového potenciálu budúci ekonomický úžitok. Kovanicová (2005) uvádza, že potreba uspokojiť tento záujem vedie k tomu, že napr. súvaha vyjadruje stav majetku, záväzkov a vlastného imania k súvahovému dňu, ale s pohľadom upretým do budúcnosti. To je dôvod, prečo hľadisko zvýšenia či zníženia ekonomického úžitku je zakomponované aj v definíciách majetku, záväzkov, nákladov i výnosov. To ako sú v slovenskej účtovnej legislatíve tieto základné pojmy definované, je kľúčové pre identifikáciu a následné vykazovanie základných zložiek účtovnej závierky. Pri definovaní majetku a záväzkov zákon o účtovníctve využíva aj pojmy ako napr. je takmer isté, je pravdepodobné, spoľahlivé ocenenie, ktoré už definované nie sú, stotožňujeme si ich však s významom, aký majú v IFRS, pretože IFRS boli inšpiráciou pri tvorbe týchto definícií. Z hľadiska dosiahnutia verného a pravdivého obrazu v oblasti majetku je zaujímavé, že podmienkou pre účtovanie o majetku nie je vlastnícke právo k majetku, čo je prejavom aplikovania zásady ekonomickej podstaty nad právnu formou, ktorá je vlastná pre IFRS a v slovenskej účtovnej legislatíve sa uplatňuje skôr výnimočne (Farkaš, 2020). Položky, ktoré vyhovujú definíciám základných zložiek účtovnej závierky sa v účtovníctve zachytávajú a vykazujú v účtovnej závierke v štruktúre, ktorá nadväzuje na sústavu účtovníctva používanú v účtovnej jednotke. V súčasnosti rozlišujeme sústavu podvojného a sústavu jednoduchého účtovníctva, ktoré sa líšia najmä v primárnom zameraní a využívaní účtovných informácií, v účtovnej metodike, v účtovných knihách, v obsahu a štruktúre účtovnej závierky, v spôsobe zisťovania výsledku hospodárenia, vo vnútorných kontrolných väzbách a kontrolných možnostiach (Baštincová, 2014). Všetky tieto rozdiely prirodzene vplývajú na kvalitu verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva v danej sústave účtovníctva. V sústave podvojného účtovníctva sa dôsledne aplikuje aktuálny princíp, čo znamená, že náklady a výnosy účtuje účtovná jednotka v tom účtovnom období, v ktorom vznikli, bez ohľadu na deň ich úhrady, inkasa alebo na deň vyrovnania iným spôsobom. Príjmy a výdavky účtuje účtovná jednotka vždy v tom účtovnom období, v ktorom dôjde k ich inkasu alebo úhrade. Zároveň to znamená, že v účtovníctve založenom na aktuálnom princípe sa účtujú a vykazujú nároky získať peňažné prostriedky a povinnosti zaplatiť peňažné prostriedky v podobe pohľadávok a záväzkov najrôznejšieho druhu. Účtovná závierka zostavená na aktuálnom princípe tak podáva informácie nielen o transakciách, ktoré nastali v minulosti a spôsobili príjem či výdavok peňažných prostriedkov, ale aj o transakciách, ktoré ešte len príjem či výdavok v budúcnosti spôsobia. Transakcie, ktoré ovplyvňujú výsledok hospodárenia daného účtovného obdobia, musia časovo a vecne s týmto účtovným obdobím súvisieť, je teda nutné ich vo vzťahu k účtovnému obdobiu časovo a vecne rozlišovať. V podvojnóm účtovníctve, ktoré rešpektuje aktuálny princíp, potom rozdiel výnosov a nákladov predstavuje reálny výsledok hospodárenia, pretože zobrazuje všetky aktivity uskutočnené v danom účtovnom období vrátane ich ekonomických dôsledkov. Naproti tomu v sústave jednoduchého účtovníctva, ktoré nerešpektuje aktuálny princíp, výsledok hospodárenia ako rozdiel medzi príjmami a výdavkami nepredstavuje reálny výsledok hospodárenia z podnikateľskej činnosti účtovnej jednotky, pretože nie je obrazom všetkých aktivít zrealizovaných v účtovnej jednotke v príslušnom účtovnom období, ale iba tých, ktoré spôsobili príjem alebo výdavok peňažných prostriedkov. Pre sústavu jednoduchého účtovníctva je typické, že sleduje len príjmy a výdavky, bez zohľadnenia ich vecnej a časovej súvislosti so sledovaným účtovným obdobím,

je predovšetkým daňovo orientované, čo sa prejavuje tak, že primárne je zamerané na zistenie základu dane z príjmov a až následne na získanie pravdivých informácií potrebných pre účtovnú jednotku v súvislosti s riadením a rozhodovaním o jednotlivých transakciách v rámci podnikateľskej činnosti (Baštinčová, 2014). Už pri vedení bežného účtovníctva v sústave jednoduchého účtovníctva treba dodržiavať príslušné ustanovenia nielen účtovnej, ale aj daňovej legislatívy. Výsledok hospodárenia je vo väčšine prípadov súčasne aj základom dane z príjmov, nakoľko sústava jednoduchého účtovníctva je podriadená zákonu o dani z príjmov, preto ju aj považujeme za typické daňové účtovníctvo. V súvislosti s výsledkom hospodárenia zisteným na báze rozdielu medzi príjmami a výdavkami je dôležité poznamenať, že napriek neschopnosti komplexne zobrazit' aktivity účtovnej jednotky, je rozdiel medzi príjmami a výdavkami dôležitým ukazovateľom schopnosti účtovnej jednotky generovať peňažné prostriedky zo svojej činnosti. Podľa Kovanicovej (2005) je to aj dôvod, prečo sú dva najdôležitejšie výkazy zostavené na základe akruálneho princípu doplnené o výkaz peňažných tokov (podľa IFRS i US GAAP je to samostatný výkaz, v Slovenskej republike je to prehľad peňažných tokov zostavovaný v rámci poznámok veľkých účtovných jednotiek a subjektov verejného záujmu). Čo sa týka prezentovania informácií o výkonnosti účtovnej jednotky a záujmu čo najkomplexnejšie zobrazit' verný a pravdivý obraz o výkonnosti účtovnej jednotky tak napríklad podľa IFRS i US GAAP sa prezentuje celkový komplexný výsledok, ktorý sa skladá zo všetkých položiek výsledku hospodárenia a tiež ostatných súčastí komplexného výsledku, ktoré obsahujú položky výnosov a nákladov (vrátane reklasifikačných úprav), ktoré nie sú vykazované výsledkovo, ale súvahovo v rámci vlastného imania. Niektorí používatelia informácií z účtovnej závierky totiž považujú zisky a straty vykazované vo vlastnom imaní za súčasť ukazovateľa finančnej výkonnosti účtovnej jednotky. Z toho vznikla aj požiadavka na širšie chápanie finančnej výkonnosti, ktorá okrem výsledku hospodárenia uvádzaného vo výkaze ziskov a strát zohľadňuje aj tie zisky a straty, ktoré sa v danom účtovnom období účtovali súvahovo prostredníctvom položiek vlastného imania.

Ako sme už uvádzali vyššie, dôležitým kritériom pri definovaní základných zložiek účtovných výkazov podľa platnej účtovnej legislatívy, a teda i kritériom pri vytváraní a zabezpečovaní verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, je spoľahlivosť ich ocenenia. Užitočnosť informácií obsiahnutých v účtovných závierkach priamo závisí od spôsobu oceňovania tých položiek, ktoré sú predmetom vykazovania. Od zvoleného spôsobu oceňovania jednotlivých položiek majetku a záväzkov závisí vypovedacia schopnosť prakticky všetkých základných veličín zisťovaných v účtovníctve. Spôsob oceňovania ovplyvňuje kvalitu a úroveň finančnej analýzy danej účtovnej jednotky. Znalosť oceňovania je dôležitá i pri výkone auditu účtovných závierok v súvislosti so zisťovaním, či nedošlo k rozdeleniu fiktívne vykazaného zisku na úkor zachovania majetkovej podstaty podniku. Nesprávne riešenie oceňovania v účtovníctve má i závažné makroekonomické dôsledky. Podľa Kovanicovej (2005) výskum v tejto oblasti dokázal, že systémy účtovníctva založené na tradičnom princípe oceňovania v historických cenách majú v období rastu cien za následok deformáciu hospodárskych cyklov, resp. niektorých jeho fáz. Nadhodnotenie zisku či podhodnotenie straty typické pre účtovníctvo založené na princípe oceňovania v historických cenách, má v období výraznejšieho rastu cien a inflácie za následok urýchlenie, resp. skrátenie fázy konjunktúry. Naopak nadhodnotenie strát v období recesie a poklesu cien má za následok predĺženie fázy recesie. Najvýznamnejšími faktormi, ktoré výrazne znižujú spoľahlivosť oceňovania v účtovníctve, a teda i informácie účtovníctvom poskytované, sú skutočnosť, že dochádza k zmene cien konkrétnych položiek majetku, ktoré účtovná jednotka používa a tiež, že dochádza k zmene cien v celkovej cenovej hladine v dôsledku zmeny kúpnej sily peňazí. Z uvedených dôvodov problematika oceňovania v rôznych súvislostiach významne ovplyvňuje verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva a zároveň predstavuje oblasť, ktorá je na všetkých úrovniach

regulácie účtovníctva pomerne rozsiahlo a prísne upravená. Pri účtovaní sa využíva predpoklad, že peňažná jednotka má stálu kúpnu silu, a teda že jav ako inflácia neexistuje. Peňažná jednotka však na rozdiel od naturálnych jednotiek nezostáva stála, jej kúpna sila sa mení, čoho sme napokon aj v súčasnosti priamymi účastníkmi, keď inflácia v Slovenskej republike je momentálne najvyššia od roku 2000, za mesiac september 2022 stúpila na 14 %. V dobe inflácie, ako sme už naznačili vyššie, schopnosť merania peňažnou jednotkou v priebehu určitej doby kolíše a oceňovanie sa stáva menej spoľahlivým. S touto skutočnosťou sa účtovníctvo vyrovnáva úpravou ocenenia pri zostavovaní účtovnej závierky za účelom zmerania dopadu inflácie na účtovné jednotky, avšak z väčšej časti takto upravená účtovná závierka nespĺňa požiadavku relevantnosti a interpretovateľnosti. Slovenská právna úprava účtovníctva nerieši problém inflácie špecificky. V rámci nadnárodnej právnej úpravy existuje IAS 29 Vykazovanie v hyperinflačných ekonomikách, ktorý majú aplikovať spoločnosti pôsobiacie v hyperinflačných ekonomikách. Informácia o výške majetku či už v brutto alebo netto výške (ale aj výška čistého obratu) je dôležitá napr. pri zatriedovaní účtovných jednotiek do veľkostnej skupiny, pri rozhodovaní, či účtovná jednotka bude svoju individuálnu účtovnú závierku zostavovať podľa IFRS v znení prijatom EÚ, pri posudzovaní povinnosti mať individuálnu účtovnú závierku overenú audítorom, pri uplatnení oslobodenia z povinnosti zostavovať konsolidovanú účtovnú závierku z dôvodu neprekročenia veľkostných kritérií i pre stanovenie výšky pokuty za správny delikt uloženej daňovým úradom.

V súčasnosti je účtovníctvo v Slovenskej republike založené na zásade oceňovania v historických nákladoch. Výhodou oceňovania v historických nákladoch je, že sa dajú spoľahlivo zistiť a ľahko overiť, sú preukázateľné na základe účtovných dokladov, podľa ktorých sa ceny majetku a záväzkov stanovili pri prvotnom ocenení. Oceňovanie je proces spojený s priradovaním peňažnej sumy príslušnej položke majetku alebo záväzkov a súvisí s výberom vhodnej oceňovacej veličiny ku dňu ocenenia. Dňom ocenenia je deň uskutočnenia účtovného prípadu, ktorým je deň prírastku alebo úbytku majetku a záväzkov a deň, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka. Majetok a záväzky sa ku dňu uskutočnenia účtovného prípadu oceňujú v závislosti od spôsobu nadobudnutia či vzniku obstarávacou cenou, vlastnými nákladmi, menovitou hodnotou a reálnou hodnotou. Pri ocenení úbytku majetku alebo záväzkov sa používa rovnaká oceňovacia veličina, aká sa použila pri ich prvotnom ocenení. V určitých prípadoch, ak je to v súlade s požiadavkou verného a pravdivého zobrazenia, možno použiť modifikáciu tohto ocenenia pri úbytku majetku, ktorým je virtuálna mena, rovnaký druh zásob vedený na sklade, rovnaký druh cenných papierov vedený v portfóliu účtovnej jednotky či rovnaká cudzia mena v hotovosti alebo na devízovom účte, keď sa na ocenenie úbytku majetku použije cena zistená váženým aritmetickým priemerom alebo metódou FIFO. Aplikácia alternatívneho ocenenia pri úbytku majetku môže mať v období rastu obstarávacích nákladov pozitívny vplyv na správne hodnotenie finančnej situácie k súvahovému dňu, pretože dochádza k správnejšiemu oceneniu majetku v súvahe, no na druhej strane sa môže dostať do rozporu s požiadavkou na verné a pravdivé zobrazenie nákladov kvôli výraznému podhodnoteniu nákladov a nadhodnoteniu výsledku hospodárenia vo výkaze ziskov a strát.

Na druhej strane sa často stáva, že historické náklady už ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, nie sú relevantné. V tomto smere má najmä pri zostavovaní účtovnej závierky dominantný vplyv aplikácia zásady opatrnosti, ktorá vyplýva z uplatnenia predpokladu nepretržitého pokračovania v činnosti. Aplikácia zásady opatrnosti znamená taký prístup k odhadom vykonávaným v neistých podmienkach, pri ktorom sa majetok a výnosy nenadhodnocujú a záväzky a náklady sa nepodhodnocujú. Neistota a riziko majú viesť účtovnú jednotku k opatrnému vykazovaniu majetku, záväzkov i výsledku hospodárenia, na čo slúžia predovšetkým pravidlá pre oceňovanie a vykazovanie majetku a záväzkov. V mnohých prípadoch musíme pri oceňovaní položiek majetku a záväzkov uplatniť odhad. Používanie primeraných odhadov je neoddeliteľnou súčasťou prípravy a zostavovania účtovnej závierky,

a preto sa nechápe ako ohrozenie spoľahlivosti. Z uplatnenia zásady opatrnosti vyplýva, že očakávané, ale neisté výnosy sa neúčtujú a v účtovnej závierke nevykazujú. Účtujú sa len vtedy, keď sú realizované. Tento prístup sa označuje ako realizačný princíp. V praxi však dochádza k jeho nerešpektovaniu napr. v prípade kurzového zisku z prepočtu majetku a záväzkov v cudzej mene ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka, v prípade zisku vykázaného podľa metódy stupňa dokončenia zákazky, zisku súvisiaceho s odloženou daňovou pohľadávkou i účtovania a vykazovania rozdielu z precenenia majetku a záväzkov na reálnu hodnotu v tých prípadoch, keď sa vyказuje ako súčasť výsledku hospodárenia (Farkaš, 2020). Na druhej strane musia byť v účtovnej závierke zohľadnené všetky predpokladané riziká a predpokladané straty. Prístup, keď sa iným spôsobom pristupuje k nerealizovaným ziskom a iným spôsobom k nerealizovaným stratám, sa v odbornej literatúre nazýva imparitný princíp. Pojmy realizačný princíp ani imparitný princíp sa v slovenskej účtovnej legislatíve nenachádzajú, ale ustanovenia zodpovedajúce aplikovaniu týchto princípov sa nachádzajú tak v zákone o účtovníctve ako aj v postupoch účtovania pre podnikateľov. Nástrojom na uplatnenie zásady opatrnosti v oblasti majetku je najmä úprava ocenenia formou opravných položiek a odpisov a v oblasti záväzkov najmä účtovanie a vykazovanie rezerv. Aplikáciu zásady opatrnosti rovnako vidíme i v oblasti poskytovania informácií, o ktorých sa síce neúčtuje, pretože nespĺňajú podmienky na zaúčtovanie, ale uvádzajú sa v poznámkach účtovnej závierky. Zásada opatrnosti je vyjadrená i v ustanoveniach o čistej realizačnej hodnote, ktorými sa v slovenskej účtovnej legislatíve aplikuje princíp nižšej ceny. Podľa neho sa majetok vykáže v súvahe v ocenení nižšou z cien, ktorú pri danom druhu majetku umožňuje účtovná legislatíva použiť. V rozpore so všeobecne uznávanou zásadou opatrnosti do istej miery vyznieva oceňovanie reálnou hodnotou. Deje sa tak z dôvodu zrealizovania ocenenia a s cieľom poskytnúť používateľom informácií z účtovnej závierky relevantnejšie informácie ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka. Ku dňu, ku ktorému sa zostavuje účtovná závierka je reálnou hodnotou možné oceniť len určité presne vymedzené položky majetku a záväzkov, najmä cenné papiere a podiely, deriváty, majetok a záväzky v obchodných spoločnostiach alebo družstvách zanikajúcich bez likvidácie. Pri ocenení majetku reálnou hodnotou sa účtovná hodnota majetku mení smerom nahor i nadol. Pri aplikovaní zásady opatrnosti sa ocenenie majetku môže upravovať len smerom nadol, nikdy nie nahor; spätné zvýšenie ocenenia majetku je možné len do výšky pôvodného ocenenia. Podľa slovenskej účtovnej legislatívy nie je možné preceňovať napr. dlhodobý hmotný majetok, čo by malo význam najmä v období inflácie, keď sa hodnota majetku na trhu zvyšuje. Zvýšenie hodnoty dlhodobého hmotného majetku v účtovníctve na úroveň jeho hodnoty na trhu (so súčasným zvýšením nejakej položky vo vlastnom imaní) by umožnilo uskutočňovať odpisy tohoto majetku v takých sumách, ktoré sú potrebné na zabezpečenie reprodukcie tohto majetku a zároveň zabránia erózii vlastného kapitálu. V časoch, keď inflácia nie je zanedbateľná, by precenenie dlhodobého hmotného majetku významne prispelo k vernému a pravdivému obrazu o finančnej situácii i výkonnosti účtovnej jednotky. Nakoľko však slovenské účtovné predpisy nepripúšťajú precenenie dlhodobého hmotného majetku, zostáva dlhodobý hmotný majetok v účtovníctve podhodnotený a ani odpisy vyčíslené z historických nákladov nemôžu plniť svoju základnú funkciu, ktorou je zabezpečenie jednoduchej reprodukcie tohto majetku. To je i dôvod, prečo IFRS pripúšťajú, aby sa ocenenie takéhoto majetku zvýšilo. Zákon o účtovníctve umožňuje účtovným jednotkám oceňovať akcie a podiely v dcérskej účtovnej jednotke alebo v účtovnej jednotke s podielovou účasťou metódou vlastného imania. Pri použití metódy vlastného imania sa hodnota akcií a podielov porovnáva s hodnotou zodpovedajúcou miere účasti na vlastnom imaní v dcérskej účtovnej jednotke a v účtovnej jednotke s podielovou účasťou a hodnota akcií a podielov sa upraví na hodnotu zodpovedajúcu miere účasti na vlastnom imaní v dcérskej účtovnej jednotke a v účtovnej jednotke s podielovou účasťou. Platí, že hodnota finančnej investície nemôže byť

záporná, hoci by bol jej zodpovedajúci podiel na vlastnom imaní inej účtovnej jednotky záporný, v tomto prípade sa podiel na základnom imaní ocení nulou.

Podľa zákona o účtovníctve sa účtovné jednotky delia do troch veľkostných skupín, a to na mikro účtovné jednotky, malé účtovné jednotky a veľké účtovné jednotky. Všetky tri veľkostné skupiny podnikateľských účtovných jednotiek vrátane subjektov verejného záujmu účtujú podľa jednotného opatrenia MF SR, ktorým sa ustanovujú postupy účtovania pre podnikateľov. Pre mikro účtovné jednotky sú v postupoch účtovania pre podnikateľov prijaté určité zjednodušenia ohľadom účtovania o derivátoch, oceňovania majetku a záväzkov reálnou hodnotou, neúčtovania o odloženej dani z príjmov či neúčtovania časového rozlíšenia nákladov a výnosov nevýznamného a stále sa opakujúceho účtovného prípadu. Pre zostavenie účtovnej závierky má už každá veľkostná skupina účtovných jednotiek vydané samostatné opatrenie MF SR, pričom platí, že najmenšie požiadavky na rozsah a obsah má účtovná závierka pre mikro účtovné jednotky (napr. majetok sa v súvahe vykazuje len v netto hodnote, v súvahe i vo výkaze ziskov a strát sa vykazujú kumulované údaje, výkaz ziskov a strát má výrazne jednoduchšiu vertikálnu štruktúru a nevykazuje sa v ňom ukazovateľ čistý obrat), väčšie požiadavky jestvujú pre zostavenie účtovnej závierky malých účtovných jednotiek a najväčšie požiadavky sú pochopiteľne pre zostavenie veľkých účtovných jednotiek a subjektov verejného záujmu (napr. oproti mikro a malým účtovným jednotkám zostavujú v rámci poznámok prehľad o pohybe vlastného imania a prehľad peňažných tokov, dokonca na rozdiel od mikro a malých účtovných jednotiek má veľká účtovná jednotka vo svojich poznámkach uviesť ďalšie informácie vždy, ak sú potrebné na zabezpečenie súladu s požiadavkou, aby účtovná závierka poskytovala verný obraz o majetku, záväzkoch, finančnej situácii a výsledku hospodárenia účtovnej jednotky, čo z hľadiska dosiahnutia a zabezpečenia verného a pravdivého obrazu považujeme za kľúčové). Z uvedeného je zrejmé, že náročnosť a rozsah legislatívnych požiadaviek na účtovníctvo rastie úmerne s veľkosťou, a teda aj významom účtovnej jednotky, čo je prirodzené. V tejto súvislosti je však zaujímavé, že nech sú legislatívne nároky na vedenie účtovníctva a zostavenie účtovnej závierky akékoľvek, v prípade, že sú splnené, je splnená aj požiadavka, že účtovná jednotka účtuje tak, aby účtovná závierka poskytovala verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej závierky a to napriek tomu, že napr. mikro účtovná jednotka obsahuje len časť z informácií požadovaných pre veľkú účtovnú jednotku či pre subjekt verejného záujmu (Farkaš, 2020).

Pre hodnotenie trendov vo finančnej situácii a finančnej výkonnosti používateľmi i zabezpečenie porovnateľnosti informácií v účtovnej závierke je dôležité zachovanie kontinuity v používaní účtovných metód a účtovných zásad. Zásada kontinuity v používaní účtovných zásad a účtovných metód sa prejavuje jednak v používaní rovnakých spôsobov oceňovania a postupov účtovania počas celého účtovného obdobia a tiež v dvoch po sebe nasledujúcich účtovných obdobiach a jednak v prezentovaní informácií v účtovnej závierke rovnakým spôsobom v každom účtovnom období. Zákon o účtovníctve ukladá účtovnej jednotke povinnosť používať v jednom účtovnom období rovnaké účtovné metódy a účtovné zásady; ak účtovná jednotka zmení doterajšie účtovné zásady a účtovné metódy v priebehu účtovného obdobia, nové účtovné zásady a účtovné metódy musí používať od prvého dňa tohto účtovného obdobia. O zmene účtovných zásad a účtovných metód je účtovná jednotka povinná informovať v účtovnej závierke v poznámkach, úpravy údajov za predchádzajúce účtovné obdobie sa nevyžadujú. Ak účtovná jednotka zistí, že účtovné zásady a účtovné metódy použité v účtovnom období sú nezlučiteľné s požiadavkou verného a pravdivého zobrazenia skutočností, je povinná zostaviť účtovnú závierku tak, aby poskytla verný a pravdivý obraz skutočností. O tom je účtovná jednotka povinná informovať v účtovnej závierke v poznámkach.

Podľa zákona o účtovníctve informácie v účtovnej závierke musia byť pre používateľa užitočné, posudzujú sa z hľadiska ich významnosti a musia byť zrozumiteľné, porovnateľné a spoľahlivé. Informácia sa považuje za významnú, ak by jej neuvedenie v účtovnej závierke

alebo jej chybné uvedenie v účtovnej závierke mohlo ovplyvniť úsudok alebo rozhodovanie používateľa. Významnosť nie je vymedzená pomocou kvantitatívnych kritérií, ale iba všeobecne. Hľadisko významnosti sa uplatňuje najmä pri zostavovaní poznámok veľkých účtovných jednotiek a subjektov verejného záujmu. S požiadavkou na významnosť, ktorá sa podľa zákona o účtovníctve týka účtovnej závierky, sa však môžeme stretnúť i v postupoch účtovania, napr. v súvislosti s významnými opravami chýb minulých účtovných období; významným dodatočným vyrubení dane z príjmov či významným nárokom na vrátenie dane z príjmov za predchádzajúce roky; alebo aj v oblasti neúčtovania časového rozlíšenia nákladov a výnosov nevýznamného a stále sa opakujúceho účtovného prípadu v mikro účtovnej jednotke medzi dvoma účtovnými obdobiami, pričom nejde o účtovný prípad týkajúci sa účtovania dotácií a emisných kvót; vo veľkých a malých účtovných jednotkách nie je zase potrebné časovo rozlišovať náklady a výnosy, ak ide o nevýznamný a stále sa opakujúci účtovný prípad týkajúci sa časového rozlíšenia nákladov a výnosov posledného a prvého mesiaca účtovného obdobia. Kritérium významnosti môžeme uplatniť i pri oslobodení od povinnosti zostaviť konsolidovanú účtovnú závierku v prípade, ak zostavením len individuálnej účtovnej závierky materskej účtovnej jednotky sa významne neovplyvní úsudok o finančnej situácii, nákladoch, výnosoch a výsledku hospodárenia za konsolidovaný celok. Požiadavka významnosti je kľúčová i pri realizácii auditu účtovných závierok. Informácie v účtovnej závierke sú zrozumiteľné, ak umožňujú jednotlivo aj v súvislostiach spoľahlivo a jednoznačne určiť obsah účtovných prípadov v nadväznosti na použité účtovné zásady a účtovné metódy a obsah účtovných záznamov v nadväznosti na použité podoby účtovných záznamov. Informácie nemôžu byť vylúčené iba z dôvodu, že sú nezrozumiteľné pre používateľa. Predpokladá sa pritom, že používateľ má určité všeobecné vedomosti o účtovnej závierke i o súvislostiach medzi informáciami, ktoré sú obsahom účtovnej závierky. Informácie sú porovnateľné, ak sa v účtovných obdobiach používajú rovnaké účtovné zásady a účtovné metódy, pričom účtovná jednotka je povinná použiť účtovné metódy a účtovné zásady spôsobom, ktorý vychádza z predpokladu nepretržitosti v činnosti. V prípade, ak predpoklad nepretržitosti v činnosti nie je splnený, je účtovná jednotka povinná použiť tomu zodpovedajúci spôsob účtovania a uviesť informáciu o použitom spôsobe v účtovnej závierke v poznámkach. Informácie v účtovnej závierke sú spoľahlivé, ak účtovná jednotka účtuje tak, aby jej účtovná závierka poskytovala verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej jednotky a ak sú úplné a včasné. Úplnosť informácií v účtovnej závierke sa zabezpečuje s dodržaním významnosti a so zohľadnením nákladov na ich získanie. Informácie v účtovnej závierke sú včasné, ak je splnená požiadavka zostavenia účtovnej závierky najneskôr do šiestich mesiacov od dátumu, ku ktorému sa účtovná závierka zostavuje, ak osobitný predpis neustanovuje inak.

Po zostavení účtovnej závierky nemožno uzavreté účtovné knihy otvárať, s výnimkou keď do schválenia účtovnej závierky možno uzavreté účtovné knihy opäť otvoriť, ak sa tým zabezpečí verný a pravdivý obraz.

4 Zodpovednosť za dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu

Podľa zákona o účtovníctve je za vedenie účtovníctva, zostavenie a predloženie účtovnej závierky a za preukázateľnosť účtovníctva zodpovedná účtovná jednotka. Obchodný zákonník bližšie špecifikuje, že v spoločnosti s ručením obmedzeným sú riadne vedenie účtovníctva povinní zabezpečiť konatelia a v akciovej spoločnosti zabezpečuje riadne vedenie účtovníctva predstavenstvo. Za účtovníctvo účtovnej jednotky je teda zodpovedný štatutárny orgán, jeho konkrétny člen, teda manažment podniku, ktorý svoju osobnú zodpovednosť za správnosť údajov obsiahnutých v účtovnej závierke potvrdzuje podpisom na účtovnej závierke. Konečnú zodpovednosť za to, či účtovná závierka poskytuje verný a pravdivý obraz o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, a o finančnej situácii účtovnej jednotky však majú majitelia

účtovnej jednotky, pretože schvaľovanie účtovnej závierky patrí do pôsobnosti valného zhromaždenia. Je preto logické, že v prípade tých spoločností, ktoré majú povinnosť mať účtovnú závierku overenú audítorom, audítora schvaľuje valné zhromaždenie, nie štatutárny orgán. Štatutárny orgán predkladá valnému zhromaždeniu dozornou radou preskúmanú účtovnú závierku ako i návrh na rozdelenie zisku alebo usporiadanie straty. Obchodný zákonník predpokladá, že štatutárny orgán vykonáva svoju funkciu s odbornou starostlivosťou. Ekonomické a právne znalosti patria preto medzi nutné predpoklady členov štatutárnych orgánov. Jedným z orgánov, ktorý nesie spoluzodpovednosť za vernosť a pravdivosť informácií obsiahnutých v účtovnej závierke a zohráva kľúčovú úlohu pri vytváraní dôveryhodného výkazníctva účtovnej jednotky, je výbor pre audit. Výbor pre audit plní predovšetkým poradnú funkciu pre štatutárny orgán, sleduje zostavenie účtovnej závierky, usmerňuje prácu interného auditu, sleduje efektívnosť vnútornej kontroly a systémy riadenia rizík v účtovnej jednotke, koordinuje spoluprácu medzi externým a interným audítorom, v prípade zmeny externého audítora pomáha s jeho výberom. Je jedným z orgánov takej účtovnej jednotky, ktorá spĺňa definíciu subjektu verejného záujmu.

Samotnú realizáciu činností spojených s vedením účtovníctva a zostavením účtovnej závierky môžu vykonávať interní zamestnanci alebo môže účtovná jednotka poveriť vedením účtovníctva inú právnickú alebo fyzickú osobu, čím sa však nezbavuje zodpovednosti za vedenie účtovníctva. Vzhľadom na komplexnosť činností spojených s dosiahnutím a preskúmaním verného a pravdivého obrazu zodpovednosť za verný a pravdivý obraz nemôžeme morálne zúžiť len na právne vymedzenú zodpovednosť za vedenie účtovníctva. Dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu je výsledkom funkčnej a dlhodobej spolupráce manažérov, vlastníkov, členov dozorných orgánov, kontrolórov, interných audítorov, externých audítorov, súdnych znalcov, odborníkov na oceňovanie, sudcov pri súdnych sporoch súvisiacich s hospodárskou kriminalitou, no najmä samotných účtovníkov, ktorí obraz o účtovnej jednotke počas celého účtovného obdobia vytvárajú. Úskalie jeho dosiahnutia i preskúmania spočíva najmä v uprednostňovaní svojich osobných záujmov nad záujmom verejným. Verný a pravdivý obraz je možné dosiahnuť a preskúmať len pomocou kvalifikovaných a nezávislých odborníkov.

V tejto súvislosti sa ako kľúčová pre dosiahnutie verného a pravdivého obrazu javí úloha etiky, postoja účtovníka, jeho úmysel i úroveň jeho morálneho vedomia. Podľa Hvoždarovej (2007) postoj účtovníka ako kľúčového subjektu, ktorý je závislý od vlastníka a od manažmentu, môže byť v zásade trojakého typu:

- účtovník je plne stotožnený s uplatňovaním všeobecne uznávaných účtovných zásad a každý svoj krok hodnotí, či je v súlade najmä so zásadou verného a pravdivého obrazu o skutočnosti a tento jeho postoj je v súlade s postojom vlastníka a manažmentu;
- účtovník je ochotný využiť legálne možnosti, ktorými v rámci platnej legislatívy dôjde k čiastočnému porušeniu zásady verného a pravdivého obrazu, napr. voľbou spôsobu oceňovania, odpisovej metódy, pri odhadoch najrôznejšieho typu;
- účtovník je ochotný na príkaz manažmentu vytvoriť účtovnú závierku, ktorá bude minimalizovať daňovú povinnosť alebo vylepšiť, alebo naopak zhorši obraz o účtovnej jednotke, čím úmyselne a vedome poruší zásadu verného a pravdivého obrazu.

Podľa nášho názoru uvedenú typológiu účtovníka môžeme rozšíriť i na fyzické či právnické osoby, ktoré účtovníctvo zabezpečujú dodávateľským spôsobom. Hvoždarová (2007) ďalej uvádza, že najväčšiu skupinu tvoria účtovníci druhého typu, ktorí vďaka dôkladnej znalosti právnych predpisov dokážu optimalizovať niektoré ukazovatele v súlade so záujmami vlastníka i manažmentu, a preto sú aj vlastníckmi a manažérmi cenení najviac. Z hľadiska etického kódexu IFAC ich prístup spravidla nie je ani porušením etických princípov, ako sú

bezúhonnosť, objektívnosť, odborná spôsobilosť a náležitá starostlivosť, dôvernosť informácií a profesionálne správanie sa. Miera, do akej je pri tomto prístupe porušený verný a pravdivý obraz, je daná úrovňou legislatívy, ktorá umožňuje korekciu vernosti a pravdivosti a tiež schopnosťou účtovníka aplikovať túto legislatívu v prospech záujmov vlastníkov a manažmentu danej účtovnej jednotky.

Súčasný trend účtovníctva vyžaduje vysoké nároky na schopnosti účtovných profesionálov. Profesionálny účtovník sa v krajinách s vyspelou trhovou ekonomikou chápe ako podnikový ekonóm, ktorý má dostatočné vedomosti nielen v účtovníctve, ale aj v ďalších súvisiacich disciplínach. Najdôležitejšou požiadavkou na profesiu účtovníka je popri vysokej ekonomickej odbornosti, tiež dôsledne dodržiavaná etika, pretože porušenie etických noriem môže mať vážny vplyv na transparentnosť, ako aj na celkovú dôveryhodnosť ekonomického prostredia. To platí pri ochrane záujmov a majetku jednotlivých ekonomických subjektov, ako aj investorov na finančnom trhu.

Profesia účtovníka je v Slovenskej republike historicky veľmi silne poznamenaná plánovaným systémom riadenia ekonomiky, kde sa účtovníctvo vnímalo ako nevýznamný nástroj evidencie majetku v socialistickom vlastníctve, čo sa prenieslo aj do požiadaviek na kvalifikáciu účtovníkov. V rozpore s vysokými nárokmi na kvalitu profesie účtovníka vyznievajú v podstate podceňované legislatívne požiadavky na osoby, ktoré majú záujem poskytovať účtovnícke služby, keď činnosť účtovných poradcov a vedenie účtovníctva patrí aj v súčasnosti do voľných živností, pri ktorých sa preukazovanie odbornej ani inej spôsobilosti nevyžaduje. Riziko odbornej nespôsobilosti a nenáležitej starostlivosti hrozí najmä vtedy, keď účtovná jednotka realizuje povinnosť viesť účtovníctvo dodávateľským spôsobom.

Čiastočne kompenzačne voči nedostatočným legislatívnym požiadavkám na profesiu účtovníka bol v roku 2000 v Slovenskej republike mimo legislatívneho rámca z iniciatívy vtedajšieho Slovenského zväzu účtovníkov a v spolupráci s britskou ACCA implementovaný systém certifikácie účtovníkov, ktorý spĺňa dôležité parametre kvalifikačných požiadaviek na výkon profesie účtovníka (Škultéty, Laučík, 2005). Systém ACCA je zavedený v 170 krajinách sveta, má viac ako 500 000 členov a študentov a považuje sa za prestížnu kvalifikáciu. Absolventi vzdelávacieho programu majú oprávnenie viesť účtovníctvo pre spoločnosti dodávateľským spôsobom alebo v pracovnoprávnom vzťahu. Vzdelávacie štandardy ACCA sú rovnako aplikované i pri výučbe predmetov druhého stupňa študijného programu Účtovníctvo a audítorstvo v študijnom odbore Ekonomia a manažment na Fakulte hospodárskej informatiky Ekonomickej univerzity v Bratislave. V súčasnosti sa v Slovenskej komore certifikovaných účtovníkov na princípe dobrovoľnosti združujú certifikovaní účtovníci. Ich praktické pôsobenie regulujú etické pravidlá formulované v Etickom kódexe účtovných odborníkov podľa odporúčaní IFAC a podľa zvyklostí iných obdobných organizácií v zahraničí. Systém certifikácie a vzdelávania účtovníkov je jednoznačne jedným z dôležitých krokov, ktoré približujú účtovníkov v Slovenskej republike obvyklému štandardu v krajinách EÚ a vytvárajú podmienky na ich uplatnenie na trhu práce v rámci EÚ.

Z objektívnych dôvodov rozhodujúcu úlohu pri interpretácii a preskúmaní verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva, majú audítori. Logicky majú teda i zodpovednosť za finálnu podobu obrazu, ktorý o sebe účtovná jednotka prostredníctvom zostavenej a zverejnenej účtovnej závierky šíri. Vonkajšia kontrola účtovníctva uskutočňovaná audítormi v podstatnej miere prispieva ku skvalitneniu celého systému účtovníctva vrátane vnútorného kontrolného systému účtovníctva, nakoľko sa vyžaduje, aby externý audítor preveril systém vnútorných kontrol auditovaného podniku a odhadol riziko významných nesprávností v účtovnej závierke, spôsobených či už chybami alebo podvodmi. V procese posudzovania týchto rizík sa audítor musí zamýšľať nad vnútornými kontrolami, relevantnými pre prípravu a vernú prezentáciu účtovnej závierky podniku, s cieľom naplánovať audítorské postupy zodpovedajúce danému prostrediu. Externý

audítora, podobne ako interný audítora je vnímaný aj ako preventívny faktor. Externý audit je zameraný najmä na overovanie účtovnej závierky ako výsledného produktu spracovania účtovných informácií a overovanie súladu účtovnej závierky s výročnou správou. Interný audit hodnotí vnútorné kontrolné systémy a príslušným orgánom účtovnej jednotky a vrcholovému vedeniu poskytuje informácie, analýzy a odporúčania k lepšiemu plneniu ich úloh. Povinnosť overovania účtovnej závierky audítormi je pre vybraný okruh účtovných jednotiek explicitne ustanovená v zákone o účtovníctve, resp. v inom osobitnom predpise. Audítora oznamuje výboru pre audit hlavné závery vyplývajúce z výkonu auditu, najmä o významných nedostatkoch vo vnútornej kontrole účtovnej jednotky vo vzťahu k procesu zostavovania účtovnej závierky. Výsledkom auditu je názor nezávislého audítora, že účtovná závierka a výročná správa účtovnej jednotky neobsahujú významné nesprávnosti a chyby. Je to zásadná odlišnosť od účtovníka, ktorý je spravídla v zamestnaneckom pomere v účtovnej jednotke, a teda je závislý od jej vlastníkov. Účtovník je obmedzený svojou závislosťou od vlastníka i od manažmentu, kým audítora je vo svojom rozhodovaní sa pri výbere etických postojov nezávislý. Názor audítora je preto pre verejnosť zárukou, že sa možno na informácie z účtovnej závierky spoľahnúť. Len pri nepodmienenom názore sa audítora vyjadruje, že účtovná závierka poskytuje pravdivý a verný obraz, pri podmienenom a zápornom názore nie, pri odmietnutí názoru sa audítora k účtovnej závierke nevyjadruje vôbec. Podľa Farkaša (2020) častým, ale nie jediným dôvodom na vyjadrenie iného než nepodmieneného názoru je situácia, keď má audítora iný názor na použitie účtovných zásad a účtovných metód pri zostavení účtovnej závierky než má štatutárny orgán ako orgán zodpovedný za jej zostavenie, napr. že sú vytvorené nedostatočné opravné položky k majetku, nedostatočné rezervy, nesprávne časové rozlíšenie na strane aktív alebo pasív a pod. Ak sa takáto rozdielnosť vyskytne, zvyčajne sa vydiskutuje ešte v priebehu zostavovania účtovnej závierky, a to tak, aby účtovná závierka pravdivý a verný obraz poskytovala. Štatutárny orgán potom predkladá valnému zhromaždeniu na schválenie už účtovnú závierku poskytujúcu verný a pravdivý obraz spolu s nepodmieneným názorom audítora. Audítora vyjadruje svoj názor vo verejnom záujme a kvalita auditu je zárukou bezpečnosti v obchodných vzťahoch i finančných transakciách. Aj preto sú na audítora v porovnaní s účtovníkmi už pri vstupe do profesie kladené vysoké kvalifikačné predpoklady a nadväznú celoživotnú vzdelávanie, samozrejme v spojitosti s uplatňovaním základných etických princípov zakotvených v Etickom kódexe audítora SKAU v súlade s Etickým kódexom IFAC, ako sú bezúhonnosť, objektivita, odborná spôsobilosť a náležitá starostlivosť, dôveryhodnosť informácií a profesionálne správanie sa audítora.

V Slovenskej republike je dodržiavanie účtovných predpisov, a teda i posúdenie či účtovná závierka poskytuje verný a pravdivý obraz zverené daňovým orgánom, ktoré sú za nedodržiavanie účtovných predpisov oprávnené uložiť účtovnej jednotke sankcie.

Záver

Určenie toho, čo je „verné a pravdivé“ bude vždy závislé od úplného pochopenia celého komplexu skutočností v podnikaní. Význam verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva zdôrazňuje najmä skutočnosť, že používatelia finančných údajov považujú účtovnú závierku za dôveryhodný a prakticky jediný spoľahlivý verejnosti dostupný zdroj informácií o stave podniku, na základe ktorého prijímajú svoje rozhodnutia vo vzťahu k účtovnej jednotke. Bez analýzy výstupov z účtovníctva sa neuskutočnia žiadne významné ekonomické rozhodnutia a transakcie. Je prirodzené, že informácie, ktoré majú byť podkladom pre rozhodovanie, majú spĺňať požiadavky kvality ako užitočnosť, významnosť, zrozumiteľnosť, porovnateľnosť, spoľahlivosť, úplnosť, včasnosť. Kvalita účtovných informácií nie je potrebou iba danej účtovnej jednotky, ale všetkých zainteresovaných subjektov. Kvalita účtovných informácií napriek jednoznačnosti požiadaviek, všeobecnej akceptácii i teoretickej rozpracovanosti nie je samozrejmosťou. Aplikáciou všeobecne

uznávaných účtovných zásad v bilančnej politike účtovnej jednotky je možné dosiahnuť tak verný a pravdivý obraz o ekonomickej realite účtovnej jednotky ako je ich vhodnou aplikáciou možné zastierať a prikrášľovať nepriaznivú situáciu, resp. zámerne zhoršovať situáciu účtovnej jednotky. Z hľadiska prevencie pred skreslením je žiaduce najmä posilniť nezávislosť účtovníctva účtovnej jednotky od jej výkonného manažmentu, zefektívniť vnútorný kontrolný systém, konzistentne aplikovať všeobecne uznávané účtovné zásady, sprísniť nadväznosti medzi informáciami prezentovanými vo výkazoch účtovnej závierky a zverejňovanými v poznámkach, na legislatívnej úrovni eliminovať možnosti výberu z viacerých alternatív účtovania, oceňovania a prezentácie pre rovnaké transakcie a tiež vytvoriť právne a podnikateľské prostredie s vysokou úrovňou všeobecnej etiky a morálky. Profesionálna etika v rôznych povolaniach je neoddeliteľnou súčasťou etiky všeobecnej, preto od všeobecnej úrovne etiky je odvodená úroveň etiky v profesii. Pre všetkých zamestnancov účtovnej jednotky oprávnených nariaďovať, schvaľovať a preskúmať hospodárske operácie vrátane najvyššieho vedenia a osôb zodpovedných za spracovanie účtovných informácií na všetkých jeho úrovniach je nevyhnutné stanoviť opatrenia v oblasti profesionálnej etiky a bezúhonnosti, napr. v podobe najrôznejších kódexov, či organizovania školení na uplatňovanie základných etických pravidiel na všetkých úrovniach spoluzodpovednosti za verný a pravdivý obraz. Len samotná, akokoľvek kvalitná legislatíva stanovujúca požiadavky na dosiahnutie a preskúmanie verného a pravdivého obrazu o skutočnostiach, ktoré sú predmetom účtovníctva bez skúseností, odborných schopností, profesionálneho úsudku, nezávislosti, no najmä etického správania sa účtovných profesionálov, manažérov i audítorov, verný a pravdivý obraz zabezpečiť nedokáže.

Literatúra

- [1] Baštinová, A. (2014). *Účtovníctvo a dane fyzických osôb*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o.
- [2] Blahušiaková, M. (2022). Automatizácia a digitalizácia účtovníctva v Slovenskej republike – komparatívna analýza. *Ekonomika a informatika – vedecký časopis FHI EU v Bratislave a SSHI*, 22(1), 5-16.
- [3] Etický kódex audítora SKAU. (2019). [Eticky-kodex-auditora-final-uprava.pdf \(skau.sk\)](#)
- [4] Etický kódex SKCU. (2014). [Eticky_kodex_SKCu.pdf](#)
- [5] Farkaš, R. (2020). *Účtovná závierka obchodných spoločností*. 1. vydanie. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o.
- [6] Hvozďarová, J. (2007). Etika ako aktuálny aspekt činnosti účtovníka a audítora. *AIESA - budovanie spoločnosti založenej na vedomostiach: 11. medzinárodná vedecká konferencia*. Bratislava, 2007: Fakulta hospodárskej informatiky EU.
- [7] Kovanicová, D. (2005). *Finanční účetnictví. Světový koncept. IFRS/IAS*. 5. aktualizované vydanie. Praha: Polygon.
- [8] Opatrenie Ministerstva financií Slovenskej republiky č. 23054/2002-92 zo 16. decembra 2002, ktorým sa ustanovujú podrobnosti o postupoch účtovania a rámcovej účtovej osnove pre podnikateľov účtujúcich v sústave podvojného účtovníctva, v znení neskorších predpisov.
- [9] Soukupová, B., Šlosárová, A., & Baštinová, A. (2004). *Účtovníctvo*. 2. prepracované vydanie. Bratislava: Edícia ekonómia.
- [10] Škultéty, J., & Laučík, Z. (2005). Certifikácia účtovníkov v Slovenskej republike – nový fenomén pri príprave profesionálnych účtovníkov. *Účtovníctvo, audítorstvo, daňovníctvo*, 05(3), 103-106.
- [11] Zákon č. 431/2002 Z. z. o účtovníctve v znení neskorších predpisov.
- [12] Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.
- [13] Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov.